

Михальчишина Л.Г.
кандидат економічних наук, доцент
відокремлений структурний підрозділ «Ладизинський фаховий коледж
Вінницького національного аграрного університету
м. Ладизин, Україна

МАЛИЙ БІЗНЕС АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Формування ринкової системи господарювання передбачає активний розвиток малого підприємництва. В умовах ринкових відносин існує певний взаємозв'язок і взаємозалежність між ефективністю макроекономіки та рівнем організації взаємодії великого, середнього та малого бізнесу. Малий бізнес здатний заповнити ті ніші, які не готові зайняти великий і середній бізнес, він легше адаптується до змін кон'юнктури ринку. При цьому він стає дедалі важливішим елементом ринкової економіки, що дозволяє вирішувати важливі соціально-економічні завдання. Однак «запас міцності» малих підприємств невеликий, а їх розвиток залежить від того, наскільки сприятливе зовнішнє середовище і наскільки ефективно працює державна підтримка малого підприємництва.

Фермерські господарства та інші форми малого аграрного підприємництва є повноправними учасниками аграрного ринку, займають значну нішу у виробництві сільськогосподарської продукції і гарантуванні продовольчої безпеки. Вони здатні швидко реагувати на потреби споживачів, диверсифікувати види діяльності, шукати найбільш оптимальні шляхи використання власних ресурсів, раціональні методи виробництва, підтримувати екологічний баланс територій тощо [1, с. 4].

Малі товаровиробники до повномасштабної війни виробляли близько 40% загального обсягу української сільгосппродукції, зокрема понад 3/4 всієї картоплі, овочів, фруктів та ягід, а також 2/3 молочної сировини не беручи участь у державних програмах підтримки [2, с. 126].

Російське вторгнення призвело до колосальних прямих збитків: знищення та руйнування сільськогосподарської техніки, мінування певної частини сільськогосподарських угідь, міграцію сільського населення, і наразі не можуть бути остаточно оцінені. Ще більші збитки мають супутній характер: руйнування логістики, ланцюжків постачання, часткове блокування портів призвели до величезних втрат сектору сільського господарства [2, с. 128].

В умовах воєнних дій першочерговим завданням українського аграрного сектора стало забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. Фермери та особисті селянські господарства забезпечили продовольством як власні сім'ї, так і внутрішньо переміщених осіб, чим довели стійкість та можливість забезпечення існування малих виробників. У період запровадження воєнного стану, коли полиці магазинів були порожніми, міські роздрібні продовольчі ринки не працювали, саме ОСГ стали чи не єдиним постачальником овочевої та молочної продукції для місцевого населення [2, с. 129].

Війна в Україні та її економічні наслідки завдали значної шкоди виробництву та доходам малих фермерів, йдеться у новому звіті, опублікованому Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) [3].

Дослідження показало майже восьмивідсоткове зменшення загальної кількості дрібних виробників, з яких один відсоток – це виробники продукції тваринництва, які припинили виробництво невеликих обсягів продукції рослинництва, а інші майже сім відсотків – виробники продукції рослинництва, які повністю припинили своє виробництво. Серед ключових факторів, що призвели до призупинення та/або скорочення фермерських господарств – тимчасове припинення діяльності, втрата контролю над сільськогосподарськими землями, смерть власників та продаж землі, що були спричинені або пов'язані з ескалацією війни.

ФАО провела дослідження серед фермерів, які обробляють до 250 гектарів землі, що становить приблизно 65 відсотків від загальної кількості сільськогосподарських підприємств в Україні, тоді як вони володіють та використовують лише 7 відсотків від загальної площі сільськогосподарських земель. Війна постійно негативно впливала на постачання продуктів харчування як всередині країни, так і за її межами, загрожуючи продовольчій безпеці мільйонів людей по всьому світу. Дані цієї оцінки допоможуть ФАО, уряду України та партнерам визначити нагальні потреби, а також географічні регіони для інвестування та підтримки малих фермерських господарств, щоб вони могли протистояти викликам, які створює поточна ситуація та швидко відновити свою діяльність [4].

З огляду на існуючу структуру сільськогосподарського виробництва перспективи розвитку малих форм аграрного підприємництва пов'язані із розвитком органічного виробництва, а також малопоширених видів діяльності [1, с. 8], а також використання інновацій, як одного з центральних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності.

Розвиток малого інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки має кілька важливих аспектів. Так, впровадження нових технологій та інноваційних підходів у сільському господарстві сприяє підвищенню ефективності виробництва, зниженню витрат і поліпшенню якості продукції. Малі інноваційні підприємства, розробляючи та впроваджуючи нові технології в сільське господарство, можуть стимулювати розвиток аграрного сектора. Наступним аспектом є те, що малі інноваційні підприємства можуть активно займатися розробкою і виробництвом екологічно чистих продуктів і технологій, спрямованих на зниження впливу аграрної діяльності на навколишнє середовище. Також малі інноваційні підприємства в аграрному секторі можуть розробляти нові продукти або покращувати наявні, щоб підвищити їхню конкурентоспроможність на ринку. Це може включати в себе розробку нових сортів сільськогосподарських культур з кращими характеристиками, створення інноваційних методів зберігання і переробки сільськогосподарської продукції, а також впровадження системи трекінгу та контролю якості. А тому для розвитку малого інноваційного підприємництва в аграрному секторі необхідна фінансова підтримка з боку держави та інших організацій [5, с. 34].

Першочерговими рішеннями, пов'язаними з розвитком інноваційного малого підприємництва, має бути спрощена до мінімуму система оподаткування; ефективна пільгова система; системне спрощення процедур та зменшення часу видачі дозволів, порядку реєстрації, системи звітності та ліцензування; максимальна доступність інформації щодо ведення підприємницької діяльності; організація підвищення кваліфікації на основі взаємодії з вищими навчальними закладами та установами, як провідниками інноваційних технологій [5, с. 37].

При виділенні проблем інноваційної діяльності слід виходити з того, що в сучасних умовах військового стану аграрна сфера України не є інвестиційно-інноваційно привабливою, але в перспективі має бути орієнтована на інноваційний шлях розвитку, що є одним з найпоширеніших способів забезпечення успішного функціонування підприємства. Особливий акцент має бути зроблено саме на екостандартах якості продукції, тому що на сьогоднішній день це є основною конкурентною перевагою малого та середнього бізнесу перед великим.

Література:

1. Бойко В.В., Крупа В.Р. Механізми та інструменти управління розвитком суб'єктів малого підприємництва АПК. Агросвіт. 2019. №20. С. 3-10.
2. Удова, Л. О., Гаєвий, А. Г. Малий бізнес в аграрному секторі економіки України: проблеми та перспективи розвитку в умовах війни. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій. URL : <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-02-2022-01-09/monograph-02-2022-01-09>
3. UK RAINE Impact of the war on agricultural enterprises Findings of a nationwide survey of agricultural enterprises with land up to 250 hectares, January–February 2023. URL : <https://www.fao.org/3/cc5755en/cc5755en.pdf>
4. Україна: ФАО оцінює вплив війни на діяльність малих фермерів. URL: <https://ukraine.un.org/uk/234481-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D1%84%D0%B0%D0%BE-%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D1%8E%D1%94-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%85-%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2>
5. Данько Ю.І., Ладика Н.М. Сучасні аспекти розвитку малого інноваційного підприємництва в аграрному секторі економіки. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : «Економіка і менеджмент». 2023. № 1 (93). С. 34-39.